

Panel 1: Víra a fanatismus

Datum: Pondělí 13. října 2008

Zaznamenali: *Kristýna Syslová & Alexander Shams*

Přeložila: *Pavla Mandátová*

První panel v pořadí již 12. konference Forum 2000, pořádaný na pražském Žofíně, se zaměřil na problematiku víry, fanatismu a náboženského fundamentalismu. A to především v souvislosti s dramatickými událostmi s globálním dosahem, jakými byly např. útoky z 11. září 2001.

Bývalý český prezident a zakladatel nadace Forum 2000 **Václav Havel** ve své úvodní řeči vyzdvihl důležitost identity, pokládajíc si otázku: „*Co bychom měli činit pro to, aby se neopakovaly události jako Hirošima či útoky z 11. září?*“ Podle Havlova názoru „*je příčinou moci a sebedůvěry fundamentalistů strach.*“ Strach a víra jsou úzce propojeny, jelikož hodně lidí žijících ve strachu a hledajících jistotu ji často nachází ve formě náboženských či jiných dogmat. Havel zdůraznil, že hlavním problémem je skutečnost, že lidé spíše věří těmto dogmatům místo aby přemýšleli o významu svého života. „*Nejistota není špatná věc, protože nutí lidi přemýšlet a zabraňuje jim v tom, aby se stali fanatiky,*“ uzavřel Havel.

Rama Yade, francouzská státní tajemnice pro zahraniční záležitosti a lidská práva, v hlavní řeči panelu souhlasila s Václavem Havlem, tvrdíce, že náboženství a fanatismus, jenž je často velice brutální odpověď na terorismus, jsou úzce spjaty. „*Ve Francii je náboženství záležitostí soukromou,*“ prohlásila. Rama Yade klade důraz na potřebu náboženské tolerance. Cestou z této pasti je dle jejího názoru demokracie a především respekt k základním lidským právům tak, jak jsou formalizována ve Všeobecné deklaraci lidských práv, čl. 19 o svobodě projevu a vyjadřování. Svou řeč Yade zakončila poznámkou, že „*boj proti terorismu musí vždy respektovat mezinárodní právo a principy (...) a abychom byli schopni reagovat na fanatismus, musíme být schopni nalézt jeho původ.*“

Princ **Turki Al-Faisal**, předseda saudsko-arabské správní rady Centra pro výzkum a islámská studia podpořil prohlášení Ramy Yadeové: „*Fanatismus je kultem zneužívajícím náboženství.*“ Podobně souhlasil s Václavem Havlem, když dodal, že nejen strach, ale i „*pýcha a arogance jsou hybnými silami fanatismu.*“ **Ondřej Liška**, ministr školství, mládeže a tělovýchovy, vyzdvihl dialog jakožto klíčový prvek boje proti fanatismu a aplikoval jej na svůj resort: „*Vzdělávání založené na hodnotách je efektivním způsobem boje proti fanatismu.*“ Citujíc Platóna dodal: „*Skutečné vzdělání je dialogem (...), harmonií mezi vírou a rozumem.*“ Současné dění ve světě dle jeho názoru demonstruje skutečnost, že jsme do vzdělání neinvestovali dostatečně a že jsme nebyli schopni přenést tyto hodnoty do lokálních vzdělávacích systémů.

Profesor **Mark Juergensmeyer**, sociolog a ředitel Centra globálních a mezinárodních studií Paula Orfalea ve Spojených státech amerických, debatu otočil. Ve vztahu ke kořenům terorismu pronesl v nesouhlasu s Ramou Yadeovou: „*Ačkoliv náboženství světu hodně uškodilo, stejně tak může podstatným způsobem přispět k jeho uzdravení.*“ **Robert Ménard**, generální tajemník organizace Reportéři bez hranic, s ním ve své řeči o základních lidských právech, univerzálních hodnotách, toleranci a respektu nadšeně souhlasil. „*Náš přístup je často příliš arogantní,*“ prohlásil Ménard, „*měli bychom se ujistit, že se neodvoláváme na principy pouze tehdy, když se nám to hodí.*“

Panel 2: Mocní a bezmocní

Datum: Pondělí 13. října 2008

Zaznamenala: *Anni Zhu*

Přeložila: *Pavla Mandátová*

„Musíme si uvědomit, že mocní mají často sklon k balancování na hraně ztráty moci a že bezmocní mají naopak často schopnosti způsobit změnu,“ řekl na úvod panelu **Adam Roberts**, předseda Britské akademie.

Bývalý mexický prezident **Vicente Fox** v hlavním projevu v souvislosti s globální finanční krizí poukázal na nutnost transparentnosti vlád a jejich povinnost skládat účty občanům. To jsou dle jeho názoru v kombinaci se silnou střední třídou nejlepší prostředky ke kontrole „mocných“ ve vládě a tedy i ochraně „bezmocných.“ Na příkladu Latinské Ameriky Fox poukázal na korelaci mezi autoritářskými vládami a pomalým ekonomickým růstem. Pozitivní vliv na růst regionu měl dle jeho názoru především vzestup demokracie a svobody v kombinaci s tržní ekonomikou: *„Lidské bytosti mohou plně rozvíjet svůj potenciál, realizovat se a uplatňovat vůdčí schopnosti pouze ve svobodném a demokratickém prostředí.“*

Poněkud odlišným způsobem se dotkl problematiky svobody a ekonomie ruský opoziční lídr **Garry Kasparov**, když poznamenal, že některé autoritářské režimy chrání jejich ekonomická a obchodní pozici před ostrými reakcemi mezinárodního společenství: *„Ruský plyn a ropa činí Putinův režim imunním vůči vnějším vlivům. A jak chcete vytvořit tlak na Čínu, když drží stovky milionů dolarů amerického dluhu?“*

Zimbabwská opoziční politička **Trudy Stevenson** poukázala na ostré dichotomie existující mezi jednotlivými sociálními skupinami v její rodné zemi, např. mezi bohatými a chudými, muži a ženami. *„Máme onen problém dvou zemí již po generace. Měli jsme mocné bílé kolonialisty a bezmocné černošské obyvatelstvo. A stejně jako tehdy i nyní máme dvě ekonomiky: mocnou ekonomiku dominantních mužů pro dobře organizovanou menšinu a černý trh pro bezmocnou většinu s převládajícím podílem žen. Vysvětlila také problémy, jímž bezmocní čelí, tj. nedostatek základních potřeb jako je elektřina, jídlo, tekoucí voda, omezený přístup k médiím a nízká mezinárodní informovanost a asistence, a volala po podpoře mezinárodního společenství, nabádající diváky k tomu, aby i oni sledovali vývoj situace v Zimbabwe a věnovali mu více pozornosti.“*

Volání o pomoc zaznělo i z úst barské aktivistky **Zoyi Phan**, jež se podělila o svou zkušenost uprchlice hledající pomoc a naději u OSN a o to, jak OSN v její rodné zemi zklamala, jelikož nebyla schopna podniknout rozhodující akci proti totalitnímu režimu.

Na závěr představil běloruský opoziční lídr **Alyksandar Milinkevich** myšlenku, že kromě konkrétních lidí existují i „mocní“ jakožto abstraktní faktory. *„Síla našeho přesvědčení je velice důležitá: lidé toužící po demokracii nebaží po politických postech a výhodách z nich plynoucích, ale bojují za zachování vlastní důstojnosti a svých občanských práv,“* řekl Milinkevich a taktéž vyzval k mezinárodní solidaritě.

„Bezmocní jsou těmi, kdo poráží smysl nesmyslného,“ uzavřel panel Vicente Fox.

Panel 3: Modernita bez demokracie

Datum: Pondělí 13. října 2008

Zaznamenala: Anni Zhu

Přeložila: Pavla Mandátová

Hlavní řečník, bývalý generální tajemník Commonwealthu **Don McKinnon** otevřel diskusi definováním demokracie jakožto „*přístupu většiny občanů ke většině věcí*.“ Moderní společnost má dle jeho názoru čtyři klíčové komponenty: stát odpovědný svým občanům, otevřenou ekonomiku, svobodnou občanskou společnost a zodpovědné mezinárodní společenství. Ačkoliv označil demokracii a rozvoj za dvě strany jedné mince, zdůraznil volbu jako fundamentální komponent nezbytný jak pro modernitu, tak pro demokracii: „*Opravdu moderní společnost nemůže vzniknout bez rozvoje. Stěžejní význam pro modernitu má možnost volby, otevřené prostředí: pokud by neexistovala volba, moderní způsob života by byl nemyslitelný.*“

I velvyslanec České republiky v Izraeli **Michael Žantovský** se soustředil na „prostředí otevřenosti“, v němž hraje klíčovou roli svoboda komunikace. Definujíc modernitu jako „*nevázanou a ničím neomezenou možnost komunikace mezi idejemi*“, došel k závěru, že většina těchto myšlenek může vzkvétat pouze v liberální demokracii. Jen ta dává prostor pro posunutí hranic lidského myšlení směrem kupředu.

Kanaďanka **Irshad Manji**, členka akademické obce Evropské nadace pro demokracii, se dotkla myšlenky o svobodě komunikace, když hovořila o své knize „*The Trouble with Islam Today*“. Jelikož nebyla schopna nalézt vydavatele, učinila její elektronickou verzi arabskému světu alespoň volně přístupnou na internetu. Popsala jak ti, kteří měli přístup k internetu a dostatečné zdroje, šířili její myšlenky a podněcovali diskusi: „*To ukazuje jaký hlad, jaká žízeň nejen po modernitě nejen ve smyslu přístupu k technologiím, ale i co se týče demokracie, existuje v nové generaci mladých muslimů.*“ „*Islám má základní materiál pro realizaci této vize stabilní demokracie, ale muslimové si nejprve musí vybrat sami,*“ uzavřela.

Na korelaci mezi ekonomickým růstem a strukturou vlád jednotlivých zemích se soustředil bývalý ruský ministerský předseda **Mikhail Kasyanov**. Uvedl Rusko jako příklad země, kde autoritářská vláda působila proti modernitě, jak reflektují i ekonomické a sociální statistiky. „*Autokracie není v podpoře veřejných statků o nic lepší než demokracie,*“ uvedl s ohledem na růst kriminality a inflace a naopak pokles zdraví obyvatelstva.

Český novinář **Tomáš Etzler**, jenž strávil posledních několik let v Číně, byl jediným panelistou, jenž nesouhlasil s korelací mezi modernitou a demokracií. Zdůraznil, že Čína se rapidně modernizuje, ačkoliv tu není patrný žádný pohyb směrem k demokracii, ať už ze strany občanů či vlády. Číňané se místo toho soustředí na „*svobodu vydělávat peníze*“.

Poslední dva panelisté, **Bruce Jackson**, prezident Projektu tranzitních demokracií ze Spojených států, a indický sociolog **Ashis Nandy**, se zabývali měněními se definicemi demokracie a jejich implikacemi. Jackson vyjádřil potřebu redefinovat tradiční ideu demokracie, která je v současnosti ve světě široce zneužívána. V této souvislosti poukázal především na Ukrajinu. „*Velká část toho, co bychom rádi znali, je nenaučitelná. Je to jako vztah mezi sexem a láskou: modernita je existující fyzikou; postará se o sebe, je tím čím je. Demokracie je speciální a výjimečný případ,*“ řekl Jackson.

I dle Nandyho se kritéria demokracie stávají stále volnějšímí, díky čemuž i země ve skutečnosti nedemokratické mohou být dnes demokraciemi nazývány: „*Zneužili jsme omezenost [definice demokracie] abychom posvětili, či alespoň poskytli určitý druh odpírané legitimacy každé zemi, jež ji požadovala.*“

Demokracie už není konečným cílem sama o sobě – ‘demokracie’ je pouze nástrojem k dosažení naší verze dobré lži.“

Přes všechny rozdíly se delegáti shodli na důležitosti modernity a rozvoje v současném světě.

Snídaně s Garry Kasparovem

Datum: Pondělí 13. října 2008

Zaznamenal Hugh Jorgensen

Přeložila: Pavla Mandátová

Garry Kasparov v reflexi tématu konference, „Otevřenost a fundamentalismus v 21. století,“ hovořil na začátku prvního pracovního dne Fora 2000 o ctnostech jako jsou odvaha a akce tváří v tvář k jistotám fundamentalismu. Bývalý šachový velmistr a současný ruský opoziční lídr nastínil nutnost výzvy fundamentalistické víře jako prostředku k posunutí humanity směrem kupředu. V této souvislosti vyjmenoval řadu historických příkladů takového vzdoru ztělesněného v postavách Galilea, Koperníka či Kryštofa Kolumba. Vyzval občany, aby přemítaly o smyslu vládních preferencí osvědčených jistot namísto komplexních metod. To má být dle jeho názoru důležitou cestou k dodržování lidských práv. Kasparov varoval před hrozbami, jež fundamentalismus představuje pro všechny společnosti 21. století, a zdůraznil důležitost setkání jako je Forum 2000 jakožto připomínku „potřeby toho, aby občané rozhodovali sami za sebe“.

Snídaně s Mikhailem Kasyanovem

Datum: Úterý 14. října 2008

Zaznamenal: Hugh Jorgensen

Přeložila: Pavla Mandátová

Bývalý ruský ministerský předseda **Mikhail Kasyanov** hovořil ve své poznámce o rapidním poklesu politické svobody ve své rodné zemi, a vyzval, aby světoví lídři byli při kritice ruské politiky otevřenější. V souvislosti s konfliktem v Gruzii prohlásil, že rostoucí ruská válečnickost pramení ze způsobu vládnutí à la KGB. Režim skrze státem kontrolovaná média navíc odstrašujícím způsobem využívá propagandy. Na základě své zkušenosti kandidáta o ruský prezidentský úřad v posledních volbách Kasyanov prohlásil, že Rusko nemá „ani legitimní parlament, ani legitimního prezidenta (...) Medveděv jednoduše zvolil potvrzení Putinovy politiky“. Kromě toho vyjádřil zklamání nad reakcí evropských lídrů na propad demokracie v Rusku s tím, že jejich reakce byla „tichá a ve skutečnosti výsledku voleb aplaudovali“.

V závěrečné poznámce Kasyanov poukázal na velkou propast hodnot, jež v Rusku existuje: „Ačkoliv máme demokratické instituce, ani jedna z nich není v praxi implementována, ať už hovoříme o svobodných volbách, svobodných sdělovacích prostředcích či právu na založení politických stran s možností působení v občanské společnosti.“ Varujíc před nebezpečí evropské realpolitiky v jednání s Ruskem, Kasyanov podotkl, „že tento přístup pouze podporuje světový názor ruských lídrů, že vše je obchodovatelné a

podplatitelné.“ Svou řeč uzavřel slovy: „Kdo nyní potřebuje novou studenou válku? Neměli bychom jim dát šanci.“

Běloruská politická scéna v roce 2008

Datum: Pondělí 13. října 2008

Zaznamenala: Pavla Mandátová

Moderátor **Luboš Veselý** z Asociace pro mezinárodní otázky otevřel debatu otázkou, jež se vzhledem ke skladbě účastníků diskuse do jisté míry nabízela: „Je v Bělorusku naděje na konání dialogu s opozicí podobného tehdejšímu polskému?“

Bývalý polský disident **Adam Michnik** začal svou odpověď poukazem na situaci ve své rodné zemi v osmdesátých letech a uvedl dvě možnosti řešení, radikální a pragmatické. Prvé odsoudil slovy: „*Revoluce začínají hesly jako lidská práva a končí gilotinou.*“ Revoluce v Bělorusku by navíc představovala výzvu pro Rusko, a proto by byla sebevraždná. Šance k úspěchu podle jeho názoru leží ve vytvoření pragmatické kategorie mezi vládoucí elitou, jež bude neideologická a ochotná investovat do demokracie. Jako historické příklady uvedl kromě Solidarity i Chartu 77, jelikož cílem obou hnutí bylo primárně dosažení demokracie bez použití násilí.

Za zástupce této rozumné alternativy poté označil i druhého účastníka debaty, lídra běloruské opozice **Alyaksandera Milinkeviche**. Ten popsal kritickou hospodářskou situaci v Bělorusku a závislost na ruské podpoře v podobě levného plynu a ropy, jež podle jeho názoru ohrožuje nezávislost země. „*To, co vyrábíme, už ani nemůžeme prodat v Rusku,*“ poznamenal k nízké konkurenceschopnosti běloruských výrobků. Zároveň upozornil na zhoršující se vztahy s východní velmocí, k nimž měl přispět sám Lukašenko: „*Snil o tom, že má šanci, že se stane carem v Kremlu.*“ Vylíčil, jak za Jelcina byl v Rusku velice populární, ale současná ruská garnitura jeho šance zmařila a jelikož se svého snu nevzdal, vztahy s Putinovým Ruskem se zhoršily. To se projevuje mimo jiné výhledem srovnání cen. „*Běloruská ekonomika není připravená na světové ceny,*“ varoval Milinkevich, „*pokud necháme ekonomiku jak je teď, za dva roky bude náš dluh katastrofický a budeme muset za dluhy odevzdávat většinu národního majetku.*“

Na otázku, kdo pomůže reformovat Bělorusko, našli oba hosté velice podobnou odpověď. „*Jediným partnerem je EU, která už léta nabízela svou spolupráci,*“ řekl Milinkevich. To si podle jeho názoru uvědomil i Lukašenko, když dle pravidel, která si EU vytyčila, letos propustil politické vězně. Druhý krok, uspořádání svobodných voleb, už se mu před očima Západu zrealizovat nepodařilo. Uznal potřebu „*podporovat Bělorusko finančně a ekonomicky, ale za určitých podmínek.*“ Zároveň vyzval EU k zavedení sankcí vůči osobám z běloruské vládnoucí elity, např. lidem zodpovědným za volby.

Michnik poukázal na skutečnost, že ve vztahu k Bělorusku „*Západ musí hledat více pružnou, diverzifikovanou politiku,*“ jejímž základem by měl být především dialog zahraničí s běloruskou opozicí. Onen „subjektivní dialog“ by měl spočívat v naslouchání místní opozici a reflexi jejich požadavků, protože právě ona zná místní podmínky ze všech nejlépe a tudíž ví, co je pro zemi nejlepší. Jasně tím vyjádřil obavy z arogance západoevropských diplomatů, kteří neznají dostatečně běloruské realie.

„*Je potřeba udělat vše proto, aby se běloruské síly staly subjektem, ptž nejlépe znají situaci v*

Bělorusku,“ souhlasil Milinkevich, končíc dabatu konstatováním, že „pokud člověk nevyužije šanci změnit myšlenku, bude to řešit ulice.“